

Сапожников С. В. Сучасна система вищої освіти Грецької Республіки як країни-члена Чорноморського економічного співтовариства

У статті здійснюється аналіз процесу становлення та розвитку сучасної системи вищої освіти Грецької Республіки як країни-члена Чорноморського економічного співтовариства.

Ключові слова: вища освіта, підготовка вчителів, система.

Сапожников С. В. Современная система высшего образования Греческой Республики как страны-члена Черноморского экономического сообщества

В статье анализируется процесс становления и развития современной системы высшего образования Греческой Республики как страны-члена Черноморского экономического сообщества.

Ключевые слова: высшее образование, подготовка учителей, система.

Sapozhnikov S. V. The Modern System of High Education of Greece Greece Republic as the Country-member of the Black Sea Economic Cooperation

The process of the state educational system's functioning in Greece Republic as the country-member of the Black Sea economic cooperation is being analyzed in this article.

Key words: high education, teachers' training, system.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК [378. 016 : 811] (420) (0.43.3)

І. О. Шестопалова

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу у вищій школі європейських країн тісно пов'язані з процесами демократизації та гуманізації освіти, які визначаються в сучасному європейському просторі як стратегічні завдання вищої освіти на сучасному етапі її розвитку. У демократичному суспільстві пріоритетом у системі соціальних цінностей є індивідуальність і її перетворення, які відбуваються в усіх сферах сучасного життя і в галузі освіти, зокрема, зосереджуються на особистості як дієвій особі і суб'єктові суспільно-історичного розвитку. Саме тому розвиток вищої освіти в європейських країнах відбувається на основі нової

гуманістичної парадигми особистісно орієнтованого навчання і виховання, і індивідуалізація навчального процесу вважається одним з найголовніших і найефективніших засобів її практичного здійснення.

Сучасні дослідження в галузі когнітивної психології виявили існування поняття навчального стилю як комплексу певних психологічних, фізіологічних та соціальних особливостей людини, який формує її схильність до тих чи інших форм і методів навчання. Подальші дослідження навчальних стилів призвели до висновку про необхідність якомога більшого пристосування навчального процесу до навчального стилю кожного студента, що можливо зробити тільки на основі індивідуалізації навчального процесу

Вищезгадані дослідження суттєво вплинули на розвиток педагогічної науки і висунули на перший план погляд на індивідуалізацію навчання не як на один із багатьох складових навчального процесу, а як на його *основу*. Аналіз англійської психолого-педагогічної літератури доводить, що індивідуалізація розглядається на рівні не просто дидактичного принципу, а як система індивідуалізованого навчання, що охоплює всі аспекти навчального процесу й заснована на урахуванні не тільки рівня знань даного студента з предмету, а на всьому комплексі його психологічних і фізіологічних особливостей, його здібностей, переваг, схильностей, інтересів, життєвого і навчального досвіду, навчальних цілей [2; с. 6].

Так, за висловлюванням Х. Холека, дослідження проблеми індивідуалізації дотепер набувало розвитку тільки стосовно деяких аспектів навчання, а не навчання цілком. Але ж індивідуалізацію, на його думку, слід розглядати не як метод сам по собі, а як можливість *досконалої реорганізації* навчальних матеріалів і структури аудиторних занять. Сучасні дослідники визначають індивідуалізацію як явище, яке містить у собі організацію навчання таким чином, щоб дозволити здібностям, інтересам, потребам кожного окремого студента реалізуватися наскільки тільки можливо і при якому традиційне уявлення про „середнього учня” і прагнення до „середнього результату” у викладанні відкидається, оскільки це не повністю задовольняє потреби студентів [4].

Новий погляд на індивідуалізацію як на основу, на якій будується навчальний процес призвів до виникнення теорії *гнучкої системи навчання*, яка має на увазі створення таких програм, форм, методик навчання, навчальних матеріалів, які дозволили б їх *багатогранне варіювання* з метою максимального пристосування до кожного студента, або групи студентів, тобто усі структури навчання – програми, зміст, методи, навчальні матеріали, система оцінювання – необхідно зробити гнучкими настільки, щоб їх можна було максимально погодити з інтересами, цілями, характеристиками індивідуума засобами індивідуалізації, яка допоможе зламати й перебороти твердість структурі заняття [5]. А саме, стурбованість занадто твердою традиційною системою аудиторного навчання і необхідність досягти прогресу на різних рівнях, відповідно до кожного індивідуума, необхідність зробити процес навчання

більш гнучким і більш відповідним до індивідуальних потреб і індивідуального темпу студента послужили поштовхом до цих досліджень з індивідуалізації в Англії, на що вказували ще в 70-х – 80-х роках такі дослідники, як Л. Диккенсон, Х. Олтман, С. Джеймс та інші.

Складовими теорії гнучкого навчання є:

- *гнучка форма навчання* – це така організація аудиторії, яка дозволяє використання різних режимів навчання (фронтальне, групове, парне, індивідуальне) одночасно, що передбачає наявність і використання технічних засобів навчання;

- *гнучка методика навчання* передбачає володіння викладачем різних методів і технологій навчання, з яких він може обирати найбільш ефективні у даній навчальній ситуації;

- *гнучка програма* повинна передбачати або багатоваріантність її використання, або визначати тільки мінімум і бути тим каркасом, на якому будується програма у кожній окремій навчальній ситуації з урахуванням конкретних студентів даної групи і варіювання і корегування її змісту;

- *гнучкі навчальні матеріали* передбачають, по-перше, можливість вибору підручника, який більш підходить у даній ситуації і створення різноманітних і різноманітних за типом і режимом роботи завдань, що дозволяє їх виконання на різному рівні складності, за різними типами завдань, у різному темпі і здійснювати самоперевірку.

Характерною рисою сучасної теорії гнучкого навчання є критика „концепції методу”, що превалювала в теорії навчання мов доти. Тепер педагоги відкидають існування універсального, єдино правильного, взагалі рекомендованого й застосованого методу навчання і затверджують новий еkleктичний підхід до навчання, що одержав свій розвиток у наступні роки і є основою розвитку педагогіки іноземних мов у Великій Британії в наш час. Концепція гнучкого навчання мов не має на увазі прихильність до чітко обмеженої школи або методики мовної підготовки студентів з точно вираженими визначеннями і чіткою програмою дій. Її прихильники вважають, що більшість методів рекомендують універсальний, уніфікований підхід до всіх, тому що засновані на подібності студентів, тоді як саме розходження є набагато важливішими. Так Р. Олрайт справедливо вважає, що „прихильність до одного методу навряд чи корисно для роботи, породжує конкуренцію, суперечки з питань, які не мають відношення до діла. Оскільки дотримання до одного метода може привести вчителя до почуття внутрішньої заспокоєності і враження, начебто всі методологічні питання уже вирішені, будь-який метод обмежує викладача тільки одним правильним поглядом на викладання мови” [1].

Не менш важливим є і *гнучкий підхід до оцінювання*, який має на меті показати студенту його власні успіхи, вселити в нього віру у свої сили і допомагає уникнути ситуації, коли студент ретельно працює, багато чому навчився, але у порівнянні зі стандартами оцінювання або з більш просунутими студентами одержує низьку оцінку [3; 5].

Новий підхід надає важливе значення *самооцінюванню* з боку студента. Давши йому навички самостійного оцінювання навчальних матеріалів, навчальної діяльності і своїх успіхів у досягненні цілей, ми органічно вплітаємо оцінювання в навчальний процес. У сучасній педагогіці іноземних мов у Великій Британії загальноприйнятим є розуміння фундаментального принципу навчання як необхідності навчити індивідуума здатності самому контролювати своє власне навчання. Як вважають дослідники, індивідуальний підхід до оцінювання дає можливість проаналізувати причини неуспіху, обговорити напрямки і способи подальших дій. Така робота, спрямована на підвищення усвідомленості свого навчання, навчить студентів самостійно керувати своїм навчальним процесом і допоможе правильно сформулювати подальшу програму, прийняти на себе активну роль у своєму навчанні, оскільки відповідальність студента можна підвищити, тільки даючи йому більше волі і можливості для залучення їх у прийняття самостійних рішень.

Складовою частиною нового підходу до індивідуалізації є і концепція зміни *ролі викладача і студента*, за якою студент перетворюється на активного учасника свого навчального процесу на всіх його етапах – від планування, вибору форм і методів навчання до оцінювання – і несе відповідальність за його результати, а викладач розглядається як керівник, консультант, помічник. Автори зазначають, що, скільки студент бере на себе відповідальність за своє навчання, викладач повинний прийняти на себе роль помічника і консультанта в різноманітних навчальних ситуаціях. Тобто, зміна ролі студента з пасивної на активну викликає також зміну ролі й викладача, що, безумовно, накладає на останнього нові обов'язки і пред'являє до нього додаткові вимоги. Тепер йому недостатньо добре володіти визначеною методикою.

По-перше, викладач повинний навчитися „читати” своїх студентів та орієнтуватись у навчальній ситуації, у якій вони працюють; навчитися визначати ті індивідуальні розходження, які необхідно враховувати при складанні навчального плану і знати, як їх враховувати

По-друге, викладач має володіти широким вибором педагогічних і навчальних методик, методів, прийомів, щоб уміти діяти гнучко відповідно до різноманітних потреб студентів. Оскільки конкретна реальна навчальна ситуація повинна зважуватися на місці відповідно до того, що прийнятно, реально здійснено і найбільш ефективно у даному випадку, викладач виявляє особистісну творчість, приймає рішення у відповідності зі своїм досвідом і особистими перевагами також. Таким чином, індивідуалізація на основі гнучкої системи навчання мов стосується так само і викладача, надає йому можливість реалізувати себе в найбільш відповідній до його особистості формі.

По-третє, викладач повинен володіти навичками співробітництва як рівноправний партнер зі студентом під час обговорення програми так, щоб не створювати стресову ситуацію для нього, оскільки відкрите обговорення програми неминуче приводить, на думку авторів, до

можливих конфліктних ситуацій і викладач повинен знати, як діяти для досягнення згоди і погашення даних конфліктів. У такій ситуації дуже важливим моментом автори зазначають створення атмосфери поваги до особистості і думки студента і ситуації, коли беруть до уваги його потреби, що створює довірчі взаємини, підвищує мотивацію і має важливе значення в педагогічному аспекті.

Водночас, дослідники вважають, що така зміна ролей має відбуватися поступово, адже і викладачі і студенти мають устояні уявлення про роль учителя і учня. Отже, перехід до нової гнучкої системи навчання на основі індивідуалізації навчального процесу вимагає спеціальної психологічної та педагогічної підготовки викладачів для того, що навчити їх іти на компроміс, поділитися результатами і своїми діями, експериментами і проблемами зі студентами, бути уважними до критики і пропозицій.

Вчені зазначають, що більшості викладачів доводиться визначати мету навчання, початковий рівень студентів, підбирати відповідні методи та види навчальної діяльності, оцінювати результати навчання з метою вдосконалення планування інтуїтивно, на своєму досвіді, у той час як дана модель планування найбільш необхідна та перспективна, і повинна стати основою підготовки викладачів. Однак саме цьому практично не навчають викладачів у вузах, не включають у програму їх професійної підготовки. Невідповідність між вимогами аудиторної практики і моделлю запропонованого планування, як вказують автори, очевидна. Цю проблему вони вважають ще одним напрямком перспективних досліджень у сучасній англійській педагогіці.

Аналіз практично-спрямованих джерел з проблеми адаптації навчання до особливостей і потреб студентів свідчить, що вона відбувається у професійній освіті Великої Британії за допомогою індивідуалізації, яка має ступеневу систему впровадження і на практиці здійснюється на декількох рівнях, що відповідають до різних її типів. До них відносяться:

- індивідуалізація навчального процесу на основі групової академічної форми занять;
- самостійна робота студентів на основі встановленої навчальної програми або в додаток до неї;
- контрактна система – повністю індивідуалізована форма навчання;
- автономія – вищий ступінь індивідуалізації на основі самоосвіти.

Із вищезначених типів індивідуалізації три перших відбуваються під керівництвом викладача, а остання – без його участі. В англійській науково-педагогічній літературі докладно аналізуються всі рівні індивідуалізації і зазначається, що аудиторні групові заняття мають широкі можливості для здійснення індивідуалізації на всіх етапах навчального процесу: етапі формування групи, етапі планування та створення навчальної програми, етапі поточного планування кожного заняття, етапі реалізації програми, етапі оцінювання.

Однак дослідники вважають, що контрактна система відображує найбільш повний ступінь індивідуалізації, оскільки при такому близькому індивідуальному контакті викладача і студента набагато легше з'ясувати всі потреби і врахувати всі особливості даного студента, адаптувати зміст, матеріали і методику до його навчального стилю. Іншим позитивним моментом контрактної системи вважається підвищення усвідомленості навчання і відповідальності студента за свої результати, активна його участь у своєму навчальному процесі.

Водночас, на думку англійських науковців, контрактна система не є кінцевою і останньою формою індивідуалізації, адже навчання під керівництвом викладача у різних формах та ступенях є підготовчою та перехідною моделлю до незалежного навчання на основі самоосвіти. Поступово студент стає все більш упевненим і самостійним, за допомогою викладача опрацьовує свої навчальні стратегії, здобуває навички самооцінювання, самостійного планування, і ми, таким чином, наближаємося до основної мети сучасної освіти – освітньої автономії студентів. Поняття автономії відображує ідею про важливість навчити кожного студента учитися самостійно і продиктована необхідністю сучасного фахівця учитися протягом всього життя для того, щоб встигати в ногу з часом в галузі своєї професії.

Прихильники концепції автономії в навчанні мов вказують, що сучасний світ змінюється так швидко, що багатьом людям необхідно переучуватися кілька разів протягом свого трудового життя. З цього приводу, життя слід розглядати як безперервний процес освіти і навчання. Тільки та людина може вважатися освіченою, яка навчилася вчитися самостійно, пристосовуватися до змін, яка зрозуміла, що не існує остаточних знань, що тільки постійний пошук знань робить людину освіченою. Автори зазначають, що автономія має величезне значення з трьох позицій:

– з ідеологічної, яка полягає в тому, що індивід має право вільно здійснювати свій вибір у навчанні, як і в інших галузях життя, а „не бути жертвою вибору, зробленого за нього суспільними установами”;

– з психологічної, яка полягає в тому, що „ми учимося краще коли самі відповідальні за результати свого навчання”;

– з економічної, яка полягає в тому, що суспільство не в змозі забезпечити кожному необхідний рівень і постійність навчання у всіх сферах знань, тому індивід повинний знати як забезпечити свої навчальні потреби; тобто людина повинна навчитися учитися активно і усвідомлено, а не очікувати від інших людей, держави, або навчального закладу заздалегідь продуманих і організованих для нього шляхів його навчання.

Отже, виявляється багато позитивних мотивів для досягнення автономії студентів у організації та здійсненні свого навчання. Автономія розглядається як найвищий ступінь, як кінцевий результат і головна мета індивідуалізації навчального процесу, яка повинна пронизувати всю систему навчання і усі програми, а не бути просто його випадковою

частиною, стати головною метою усіх навчальних дій на аудиторних і позааудиторних заняттях. Таким чином, підготовка студентів до автономії повинна відбуватися ще в пору його навчання в вищому навчальному закладі за допомогою поступового поглиблення індивідуалізації навчального процесу в усіх його формах – від форми групових аудиторних занять, до самостійної роботи і контрактної форми навчання. Поняття автономії студентів у навчанні іноземних мов і шляхи її поступового досягнення розглядаємо докладніше у наступному розділі.

Отже, сучасна зарубіжна педагогіка намагається поєднати в систему всі визначені дотепер поняття індивідуалізації, які висвітлюють її певні аспекти і зв'язати їх між собою. Такий підхід дозволяє розглядати індивідуалізацію не тільки в аспекті гуманізації та демократизації освіти, але і в аспекті забезпечення зросту *якості і ефективності* навчання, оскільки така побудова навчального процесу сприяє максимальній самореалізації кожного студента, активному і міцному засвоєнню знань.

Ми бачимо, що індивідуалізація навчання також розглядається в сучасній європейській педагогічній науці в контексті підготовки студентів до реалізації принципу *безперервної освіти*, оскільки суттєво сприяє розвитку їх самостійності, навичок планування, організації та оцінювання свого власного навчального процесу. У зв'язку з цим виникають дослідження представників англійської педагогічної науки, присвячені проблемам *автономії* навчання (здатність та готовність людини до самостійного керування та самостійної організації свого навчального процесу з того чи іншого предмету з метою самоосвіти, *оцінювання й самооцінювання* в навчальному процесі, оволодіння студентами *навчальними навичками й умінням*, які вирішуються за допомогою індивідуалізації [1; 3; 5].

Таким чином, сучасна зарубіжна педагогічна наука робить спробу підійти до реалізації індивідуального підходу з іншого боку і визнає, що індивідуалізація буде мати успіх тільки у тому разі, коли вона стане основою, на якій будується навчальний процес, коли можливість її закладена ще під час планування навчального процесу – при розробці програм, навчальних матеріалів, виборі методів навчання, організації аудиторії тощо.

Побудова навчального процесу на основі індивідуалізації допомагає практично вирішити такі базові проблеми сучасної вищої освіти як її гуманізація і демократизація, безперервність, якість та ефективність. Теоретичними засадами індивідуалізації навчання іноземних мов у сучасній педагогічній науці Великої Британії є концепція навчальних стилів і концепція гнучкого навчання, які тісно пов'язані між собою, а автономія розглядається як найвищий ступінь, як кінцевий результат і головна мета індивідуалізації навчального процесу, яка повинна пронизувати всю систему навчання й усі програми, а не бути просто його випадковою частиною, стати головною метою усіх навчальних дій на аудиторних і позааудиторних заняттях.

Список використаної літератури

1. **Allwright R.** Individualisation and autonomy in whole-class instruction. – *ELT Documents*, 131, 1998 – P. 35 – 44. 2. **Anderson J. R.** Cognitive psychology and its applications / J. R. Anderson. – New York, 1985. – 96 p. 3. **Carver D.** Learning to be self-directed / D. Carver, L. Dickinson. – Oxford, 1982. – 205 p. 4. **Holec H. A.** Theoretical and practical description of the application of the concept of autonomy in language learning / H. A. Holec. – Cambridge University Press, 2001. – 390 p. 5. **Nunan D.** Learner-centered curriculum / D. Nunan. – Oxford University Press, 1996. – 196 p. 6. **Skehan P.** Cluster analysis and the identification of learner types / P. Skehan. – Oxford, 1986. – 360 p.

Шестопалова І. О. Сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу у вищій школі Великої Британії

У статті розглядаються теоретичні і практичні підходи до організації навчально-виховного процесу у сучасній вищій школі, які розробляються останнім часом в педагогічній науці Великої Британії.

Ключові слова: демократизація; гуманізація; безперервна освіта; індивідуалізація; гнучка система навчання; контрактна система навчання; автономія.

Шестопалова И. А. Современные подходы к организации учебно-воспитательного процесса в высшей школе Великобритании

В статье рассматриваются теоретические и практические подходы к организации учебно-воспитательного процесса в современной высшей школе, которые разрабатываются в последнее время в педагогической науке Великобритании.

Ключевые слова: демократизация; гуманизация; непрерывное образование; индивидуализация; гибкая система обучения; контрактная система обучения; автономия.

Shestopalova I. O. Modern Approaches to the Teaching Process in European Higher Education

The article deals with the theoretical and practical approaches to the educational process in a modern high school that have been developed recently in teaching science of Great Britain.

Key words: democratization; humanization; life-long education; individualization; flexible learning; contract system; learning autonomy.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.